

УДК 78.03

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.2.12>

В. В. ПИЛИПЧУК

*викладач кафедри теорії, методики музичної освіти
та інструментальної підготовки, викладач-методист,
заслужений працівник культури України,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: vylypchuk@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0001-9673-1366>*

ОНОВЛЕННЯ МУЗИЧНИХ ТРАДИЦІЙ У КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСІВ БАНДУРНОГО ВИКОНАВСТВА

Стаття показує історичне становлення традицій українського бандурного мистецтва, вказані передумови та особливості розвитку процесу навчання музичного мистецтва з часів утвердження незалежності і до сучасних днів. Підкреслюється необхідність активного залучення підростаючого покоління до українського культурного середовища, збереження та відновлення музичних звичаїв і традицій. Представлені конкурси-ініціатори, які започаткували розвиток бандурного мистецтва.

Українська музика та пісня, які є зрозумілими для усвідомлення, з емоційним забарвленням та змістом відображають традиційну українську національну культуру, є ідеальними чинниками виховного впливу на особистість дитини. Музика для них є природною атмосферою, що пробуджує творчу активність, розвиває художньо-естетичні навички, впливає на глибинні процеси внутрішнього світу дитини, сприяє духовному збагаченню, становленню патріотичних почуттів і формування інтересу до українських національних традицій, що є міцною опорою для формування відповідального громадянина-патріота зі стійкою національною свідомістю та поглядами.

Ключові слова: бандурне мистецтво, виховання, конкурс, культура музичні традиції.

Вступ

Сучасний стан розвитку українського суспільства вимагає привернення уваги до проблем духовного зростання молоді. Музика як одна з духовних цінностей, у час протистоянь, повинна сприяти формуванню художньо-естетичної культури особистості, розширювати світосприйняття та світобачення з чітко вираженим патріотичним спрямуванням. Це визначається особливістю музики як виду мистецтва, адже емоційно-образним характером сприйняття музики і спілкування в процесі музичної діяльності, можна досягти побудови світогляду ідейної цілісної нації.

1. Постановлення проблеми

На жаль, однією із ознак сучасного українського суспільства є процес впливу глобалізації на молодь, що сприяє придушенню у свідомості молоді національних духовних традицій, спростування естетичних ідеалів, естетичних смаків та культурної самосвідомості, які довгий час встановлювались. Музично-естетичного виховання сьогодні отримує негативний вплив з боку ЗМІ, що визначають рівень почуттєвого, худож-

ньо-естетичного, музично-естетичного розвитку молоді, який часто виходить за межі етичних та естетичних норм. Саме через ці явища у сучасному суспільстві важко почути якісну музику, яку стараються підміняти масовими піснями для викорінення всього національного, що визначає українське походження.

В українській музиці закладена генетична пам'ять минулого, музичної свідомості, в якій відображається збалансоване поєднання боротьби, незламності, мужності з красою, духовністю і гармонією. У народних піснях сформовані уявлення про героїчне минуле, повага до предків, оспівана любов до рідної землі, в піснях лунає відлуння душі народу.

Тому важливо закласти у підростаючих поколіннях високий рівень художньо-естетичної культури, виховувати моральні та патріотичні почуття, розширювати світогляд та формувати свідомість підростаючих поколінь залучаючи до високих зразків національного і зарубіжного мистецтва, використовуючи позитивний вітчизняний історико-педагогічний, музично-естетичний досвід минулого.

2. Аналіз попередніх досліджень

Простеживши традиції вивчення музичної культури, як одного з найважливіших факторів формування духовної культури особистості можна побачити, що початки ідеї надходять до нас ще з давніх часів. Незважаючи на різноманіття музично-педагогічних поглядів з минулого і до сучасного часу, актуальною проблемою музично-педагогічних досліджень є питання впливу музики на внутрішній світ людини. Роль музики в релігійному, етичному, естетичному, патріотичному, емоційному, інтелектуальному вихованні підкреслювалася ще з давніх часів Аристотелем, Я. А. Коменським, Конфуцієм, Сократом, Платоном, Піфагором, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці. Проблеми освіти та виховання, зокрема музичного мистецтва, знаходили своє відображення у працях, В. Водовозова, В. Остогорського, М. Сумцова, М. Бунакова, К. Ушинського, Г. Сковороди, та інших педагогів [Грищенко: 68].

При вивченні проблеми активізації творчої діяльності учнів молодших класів як засіб формування естетичних потреб, Л. Коваль, наголошувала що розвиток культурних потреб особистості відбувається не стихійно, а являє собою динамічний, керований процес. Естетичні потреби є результатом розвитку всієї культури суспільства та водночас самі визначають розвиток цієї культури.

Л. Коваль вказує на те, що естетичні потреби дитини формуються у процесі сприйняття в емоційно-чуттєвій формі того музичного матеріалу, який органічно переплітається з її життям [Коваль: 36].

Музичне мистецтво як явище являє собою відображення суспільної свідомості з специфічною емоційною характеристикою, в якій показуються соціально-психологічні процеси, що можна охарактеризувати як «світовідчуття». Здатність відображати соціальні події суспільства в психології є основою пізнавальної функції музики.

Мета статті полягає у розкритті необхідності проведення різноманітних мистецьких проєктів з національним патріотичним характером для залучення молоді до цього культурного, освітнього і виховного заходу щоб виявити перспективні напрямки, які сприятимуть ефективному

становленню і розвитку системи музично-естетичного виховання дітей та молоді для збереження і закріплення українських традицій.

3. Результати та дискусії

Музичні традиції українського суспільства формувалися під впливом комплексу політичних факторів: історичних звичаїв, які споконвіку панували на наших землях, перебування території України під різними державами, а також настроями, що панували у суспільстві, як відповідь на сторонні впливи.

Спочатку відбувалося вкидання нав'язливих ідей, настроїв у суспільство і в залежності від ситуації та гостроти впливу можливі наслідки: спротив сторонніх ідей, закріплення, змішування з існуючими, створення нових.

Крім попередніх, відбувалася взаємодія з станом музичної культури і музичної освіти, яка підтримувалася творчістю і діяльністю відомих композиторів, культурних організацій, виконавців та педагогів.

Музично-естетичне виховання вважається складною ланкою в структурі загального виховного процесу. З давніх-давен мислителі та художники помітили здатність музики впливати на моральні якості та риси характеру; на душевний стан та принципи поведінки людини [Печенюк: 185].

Музичне мистецтво показує стан суспільства, поточне життя проблеми та є дзеркалом де кожен хто слухає бачить ті події які відбуваються навколо.

У зв'язку з встановленням радянської влади в Україні виникла централізована система мистецької освіти. Українська школа внаслідок цього стала частиною загальної проросійсько-радянської культури, без диференціації матеріалів, почали використовувати єдині для СРСР навчальні програми. Відповідно до поставлених вимог музично-виховна робота спрямовувалася на залучення усіх дітей до музичної діяльності. Це сприяло загальному розвитку дитячої творчості та розробці підходу до музичного виховання і навчання.

У середині 20 століття продовжилось відродження мистецької освіти в Україні, але особливості розвитку музичного виховання визначалися тим, що українська мова не була мовою державною і сфери її використання у вихованні обмежувалися. Через придушення національної

мови послаблювалися зв'язки з національними культурними традиціями, звужувались обсяги наших цінностей, що включалися в процес виховної роботи, та сприяло забуванню давніх звичаїв та обрядів. Обмеження застосування української мови у суспільстві, переважаюча роль російської мови не дозволяла повноцінно потрапити ні в духовний світ російської, ні в духовність української культури. Тому на межі цих культурних протиріч сформувалася особистість, яка орієнтувалась на якусь посередню культуру, а в ній визначальними були цінності масового рівня, з стереотипами в своїй основі без духовного змісту. Саме через це сьогодні дуже часто можна зустріти суржик російської та запозичення слів з російської мови. Уподібнення різних сфер культурного суспільного життя спричинила знищення унікальних рис національної культури та зупинку розвитку музичних традицій. Для того щоб захистити національні традиції, і не дати їх знищити виступав у культурній і просвітницькій діяльності дисидентський рух, який в Україні був започаткований в середині 50-х років.

З розпадом СРСР та відновленням незалежності України починається новий культурний етап відродження всіх забутих духовних скарбів нації. Особливістю цього періоду можна вважати процес відновлення загальнолюдських цінностей у духовному житті українців та їх усвідомлення, поступове накопичення й узагальнення наукових і мистецьких надбань, розуміння необхідності глибоких соціокультурних перетворень заради збереження української нації та культури. Незважаючи на політично-економічні обставини, цей період був позначений вагомими художніми досягненнями, появою нових музичних творів.

В українській культурі зменшується почуття меншовартості, та виникає бажання показу своїх вмінь та досягнень. В Україні розпочинається проведення популярних всеукраїнських та міжнародних конкурсів і фестивалів.

Початок XXI століття характерний змінами в розвитку теорії музичного, художнього мистецтва, естетичного виховання, розширюється й переосмислюється зміст багатьох традиційних категорій, триває пошук цілісних підходів до всебічного осмислення ролі естетичного виховання підрастаючих поколінь.

На жаль з бажанням утвердитись, українські традиції, стикаються з потужним впливом сучасної масової культури. Серед проблем педагогічної науки на початку XXI століття відчувається посилення раціонального над почуттєвим, що збіднює духовний світ особистості, негативно впливає на світогляд, емоційно-почуттєву сферу, процеси світосприйняття і ціннісні орієнтації. Відсутність музично-художнього смаку і потреб у спілкуванні з визначними творами музичного мистецтва, спілкування значної частини молоді з низькопробною, без духовною сучасною масовою музичною культурою говорить про низький рівень музичної культури у молоді.

Саме в цей час для порятунку та піднесення національних культурних цінностей починають створюватись конкурси бандуристів.

Відкритий конкурс бандуристів імені Володимира Кабачка для учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів середніх спеціалізованих музичних шкіл та студентів вищих мистецьких навчальних закладів вперше відбувся у Полтаві у 1995 році [Матеріали конкурсу бандуристів].

Міжнародний конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Гната Хоткевича відбувся 20-29 квітня 1998 року в Харкові. Конкурс проводився з таких спеціальностей: 1) бандура (вокальне-інструментальне та інструментальне виконавство), 2) старосвітська бандура та ліра, 3) цимбали, 4) сопілка, 5) домра (ладкова кобза) 4 струнна, 6) ансамблі бандуристів (склад не більше 6 виконавців). Серед фундаторів конкурсу – Галина Гнатівна Хоткевич – молодша донька Гната Хоткевича, Петро Григорович Черемський – визначний харківський громадський і культурний діяч. Конкурс було присвячено пам'яті видатного діяча української культури, композитора, виконавця-бандуриста, педагога, письменника, драматурга, актора, режисера, фольклориста і громадського діяча Гната Мартиновича Хоткевича. Проводиться конкурс у Харкові, де визначний митець у 1877 році народився, а 1938 року був безневинно розстріляний [Матеріали Міжнародного конкурсу виконавців на українських народних інструментах].

Також у Харкові проводиться дитячий конкурс бандуристів ім. Гната Хоткевича, який засновано у 2003 році.

Міжнародний конкурс юних бандуристів «Волинський кобзарик» було засновано у 2003 році, і з кожним роком він набуває все більшої популярності. Проводиться один раз на 2 роки і на ньому уже встигли побувати понад 1500 учасників. За час конкурсу були зроблені численні нововведення, зокрема нові номінації, цікаві церемонії жеребкування, а також проводиться фестиваль «Кобзарська родина» для сімейних ансамблів. Це єдиний в Україні Міжнародний дитячий конкурс солістів бандуристів. У конкурсі беруть участь діти віком від 5 до 16 років з усіх регіонів України, Польщі, Росії, Канади. Під час конкурсу постійно проводиться науково – практична конференція, в роботі якої задіяні понад 200 викладачів бандуристів. До складу журі конкурсу входять провідні бандуристи України: професори, доценти, заслужені, народні артисти України. Для більшої пропаганди бандурного мистецтва, постійно організовуються концерти, на які запрошуються відомі бандуристи з усіх куточків України та зарубіжжя.

З 2007 року у Чернігові започатковано Всеукраїнський відкритий огляд-конкурс юних бандуристів «Кобзарська юнь України», який проходить через рік. У конкурсі взяли участь дитячі колективи та окремі виконавці з усіх куточків України.

Продовжуючи успіх попередніх конкурсів починають активно створюватись нові та ще більшої популярності набувають існуючі. З кожним роком на відомих конкурсах бандурного мистецтва кількість учасників збільшується,

що свідчить про вірний шлях організаторів цих мистецьких подій, які вирішили підтримувати національні традиції, а також про підтримку молоді, яка всупереч впливів глобалізації долучається до української культури.

Завдяки проведенню цих конкурсів викладачі отримують роботу, бажання експериментувати, створювати нові пісні, аранжування, переклади, бо це необхідно для ефективного навчання учнів. Адже учасники конкурсів побачивши на сцені відомих музикантів, які досягли успіху у бандурному мистецтві хочуть і собі досягти подібних результатів. Учні розуміють, що бандура це не застарілий, а цілком сучасний та гнучкий інструмент, на якому при бажанні можна грати будь-які твори світового значення.

Висновки

Отже потрібно зрозуміти, що саме українська музика та пісня, які є зрозумілими для усвідомлення, з емоційним забарвленням та змістом відображають традиційну українську національну культуру, є ідеальними чинниками виховного впливу на особистість дитини. Музика для них є природною атмосферою, що пробуджує творчу активність, розвиває художньо-естетичні навички, впливає на глибинні процеси внутрішнього світу дитини, сприяє духовному збагаченню, становленню патріотичних почуттів і формування інтересу до українських національних традицій, що є міцною опорою для формування відповідального громадянина-патріота зі стійкою національною свідомістю та поглядами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грищенко Т. Зміст і організація форми музично-естетичного виховання в гімназіях України: перша половина XIX ст. *Рідна школа*. 2001. № 11. С. 67–69.
2. Коваль Л. Музично-естетичне виховання підлітків. Київ: Б.В., 1979. 48 с.
3. Матеріали відкритого конкурсу бандуристів ім. В. Кабачка 15.04.2016: Національна спілка Кобзарів України. URL: <http://kobzari.org.ua/?page=news&subpage=77> (дата звернення: 28.03.2021).
4. Матеріали Міжнародного конкурсу виконавців на українських народних інструментах ім. Гната Хоткевича в Харкові 20-29 квітня 1998 р.: Фонд національно-культурних ініціатив імені Гната Хоткевича. URL: <http://khotkevych.info/fond/2013/11/21/pershyj-mizhnarodnyj-konkurs-im-hnata-hotkevycha-v-harkovi-povnaversiya> (дата звернення: 28.03.2021).
5. Печенюк М., Прядко О., Ватаманюк Г. Актуальні питання естетичного виховання молоді засобами музики: монографія. Кам'янець-Подільський, 2014. 200 с.

REFERENCES

1. Hryshchenko, T. (2001). Zmist i orhanizatsiia formy muzychno-estetychnoho vykhovannia v himnaziiakh Ukrainy: persha polovyna XIX st. [Content and organization of the form of musical and aesthetic education in gymnasiums of Ukraine: the first half of the XIX century]. *Ridna shkola*, 11, 67–69 [in Ukrainian].
2. Koval, L. (1979). *Muzychno-estetychne vykhovannia pidlitkiv* [Musical and aesthetic education of adolescents]. Kyiv: B.V. [in Ukrainian].

3. Materialy vidkrytoho konkursu bandurystiv im. V. Kabachka 15.04.2016: Natsionalna spilka Kobzariv Ukrainy [Materials of the open competition of bandura players named after V. Kabachka 15.04.2016: National Union of Kobzars of Ukraine]. Retrieved from <http://kobzari.org.ua/?page=news&subpage=77> (Last accessed: 28.03.2021) [in Ukrainian].

4. Materialy Mizhnarodnoho konkursu vykonavtsiv na ukrainskykh narodnykh instrumentakh im. Hnata Khotkevycha v Kharkovi 20-29 kvitnia 1998r.: Fond natsionalno-kulturnykh initsiatyv imeni Hnata Khotkevycha [Materials of the International competition of performers on Ukrainian folk instruments named after Hnat Khotkevych in Kharkiv April 20-29, 1998: Hnat Khotkevych Foundation for National and Cultural Initiatives]. Retrieved from <http://khotkevych.info/fond/> 2013/11/21/pershyj-mizhnarodnyj-konkurs-im-hnata-hotkevycha-v-harkovi-povna-versiya (Last accessed: 28.03.2021) [in Ukrainian].

5. Pecheniuk, M., Priadko, O., Vatamaniuk, H. (2014). *Aktualni pytannia estetychnoho vykhovannia molodi zasobamy muzyky* [Current issues of aesthetic education of youth through music]. Kamianets-Podilsky. [in Ukrainian].

V. V. PILIPCHUK

Teacher of the Department of Theory, Methods of Music education

and Instrumental Training, Teacher-methodologist,

Honored Worker of Culture of Ukraine,

Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"

of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: vpylypchuk@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-6635-4413>

UPDATING OF MUSICAL TRADITIONS IN THE CONTEXT OF CONDUCTING BANDURA PERFORMANCE COMPETITIONS

The article shows the historical establishment of the traditions of Ukrainian bandura art, the prerequisites and features of the development of the process of teaching music from the times of the USSR to the present day. The need for active involvement of the younger generation in the Ukrainian cultural environment, preservation and restoration of musical customs and traditions is emphasized. The initiating competitions that initiated the development of bandura art are presented. Analyzes the social and political processes that took place in society and shows what was the response to these influences.

The article shows the danger to the national culture of the process of globalization and the widespread influence of mass culture on the younger generation and points the ways to preserve the national musical traditions of the nation. The spiritual culture of the individual must develop in the right direction, which does not contradict the national idea, supports Ukrainian manners. It is necessary to lay a strong foundation for the formation of a responsible citizen-patriot with a stable national consciousness and views.

Music and aesthetic education is considered a complex link in the structure of the overall educational process. From time immemorial, thinkers and artists have noticed the ability of music to influence moral qualities and character traits; on the state of mind and principles of human behavior. that is why music should be high quality, with reasonable content, emphasize the Ukrainian affiliation of both the listener and the performer.

Bandura competitions are being created to save and promote national cultural values. competitions-founders who initiated the reconstruction of national traditions include: Bandura competition name after Volodymyr Kabachok took place in Poltava 1995, International competition of performers on Ukrainian folk instruments named after Gnat Hotkevich took place in Kharkiv 1998, International competition for young bandura players Volyn kobzar took place in Lutsk 2003 and Competition for young bandura players named after Gnat Hotkevich took place in Kharkiv 2003.

Therefore, due to such artistic events, Ukrainian musical art gained new musical traditions, the number of bandura performers increased, which contributed to the popularization of bandura art.

Key words: bandura art, education, competition, culture, musical traditions.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2021

The article was received 06.03.2021